

ACC. N:R M. 14562: 1-23.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Nils Jönsson, Önnestad*
Härad: *V. Göinge* Berättare: " " "
Socken: *Stoby* ^{*ämnar sig*} ^{*(upp g. fr. Önnestad)*} Berättarens yrke: *ämnslärare o. kamrer*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1878* i *Stoby*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Begravning. s. 1-23.

LUS 70

Mina föräldrar ha berättat följande om begravningar i deras ungdom på 1860-80:talet:

Dödsbudet skedde muntligen till anhöriga och närboende. Skriftligen till avlägset boende anhöriga. Voro de sörjande inte skrivkunniga, anlidades någon närboende skrivkunnig person. Flaggstänger voro på den tiden en okänd lyx, och flaggning på halv stäng förekom först i början av detta århundrade vid större gårdar och herrskapshus. Bygdetidningar i Hässleholm förekom först på 1880:talet, och annonsering i dessa kom sedan så småningom i bruk, först av ståndspersoner. Bjudningskort till begravningen sändes endast av ståndspersoner. När det gällde andra personer, skedde bjudningen muntligen. Man beklagade dödsfallet till de anhöriga genom at säga: "Beklagar sorgen".

I allmänhet samlades kvinnorna omkring den döende och läste sakta någon bön eller psalm. Efter döden tillslöts den dödes ögon, och en kopparpäng lades på ögonlocken för att hålla dem tillslutna. Munnen hoptrycktes med en binda.. Sedan liket kallnat, flyttades det till ett sofflock el. d., och tvättades av en gumma, som hade detta arbete såsom livsuppgift. Ett manligt lik rakades först, om så var erforderligt, av någon

Snif. 70

för detta ändamål tillkallad person.

Den gumma, som utförde tvättningen, svarade även för svepningen.

Även i de fattigaste hem anskaffades rent linne för ändamålet. För gifta personer användes ofta brudgumsskjortan eller "bruasärken", om dessa plagg fanns i behåll.. Ofta hade den döda själv ordnat med de åtgärder, som skulle vidtagas vid begravningen. Man var mycket angelägen att få en hederlig och kristelig begravning.

När liket lagts på ett sofflock eller annan bräda och vederbörligen tvättats, tillkallades en snickare, som tog mått till kistan. För vanligt folk tillverkades denna av furubräder, som svartmålades och beströddes med krossat kol. En duk lades över den dödas ansikte. Denna lyftes av när anhöriga eller besökande ville se den döda. Den dödas händer knäpptes samman, och mellan dem lades antingen en blomsterkvast eller en psalmbok. Inga ringar eller smycken fingo följa med i graven. Personer, som led av en eller annan sjukdom, vidrörde den döda och bad honom taga sjukdomen med sig. Om den döda misstänktes ha någon hemlighet, som inte uppenbarats, måste särskilda åtgärder vidtagas, för att han (eller hon) inte skulle bli gengångare. Prästen kunde tala vid gengångaren och få reda på

det som inte under lifstiden uppenbarats, varefter den döda fick ro i sin grav,.

I bondgårdarna, där det fanns gott om rum, användes ett av dessa som likkammare.. Lakan fästes framför fönstren, och ljus tändes framför kistan eller på ett särskilt klätt bord. I fattigare hem användes ett rum i uthuset som likkammare.

Kistans utseeende före begravningsentreprenörernas tillkomst har förut beskrivits, Enklare kistor slötos till med järnspik. Eljest med särskilda skruvar, Enklare kistor voro inte försedda med beslag för bärarnas bekvämlighet.De, som tjänstgjorde som bärare, hade för ändamålet långa hahddukar.

Till torpen ledde i ellmänhet steniga skogsvägar eller i vissa fall endast stigar. På olika sätt forslades de döde till närmsta gård, belägen intill någon byaväg. I äldre tider forslades de döda på flakvagn till kyrkogården. Senare användes likvagn, till en början endast för större bönder och ståndspersoner. Likvagnen tillhandahölls av kommunen mot en viss avgift. För de på fattigstugan inhysta användes i regel endast flakvagn. En av fattigvårdsstyrelsens ledamöter hade skyldighet

3.

att ställa hästar till förfogande.. När likvagn mera allmänt kom i bruk kunde man, om inte egna hästar stod till förfogande, vända sig till gästgivaren (Framdeles till begravningsentreprenören - likvagnen utbyttes på senare tid till likbil), Hästarna pryddes ofta med plymer och sorgtäckke. Till kyrkan gick färden sakta, föt för föt. Återfärden i mera rask takt.

Så kallat utfärdstal förekom allmänt förr i världen. Det var någon tal- för person, även anlita vid frieri och bröllop, som höll dyikt tal. I regel hölls detta tal efter kistans tillslutande omedelbart före avfärden till kyrkogården. Personen kallades "vekastapräst". I gårdarna med stort utrymme hölls talet inomhus i likrummet. I torpstugorna utomhus - på vedbacken, Därav namnet. Talaren avslutade sitt tal med "fader vår", varefter de närvarande sjöng någon begravningspsalm.

Kistan bars i regel av de anhöriga. Om sådana inte funnos. av särskilt därtill anmodade personer. (I senare tid, när i vissa fall entreprenörer anlitas, tillhandahöllo dessa även bärare.) . För transporten gällde i regel visans ord: "Mot öster ligga dödmannens fötter".

Om sorgehuset inte låg i kyrkans omedelbara närhet (i vilket fall processionen var gående) kom följande ordning till stånd: Först en vagn med prestaverna, när sådana kommit i bruk, därefter likvagnen, sedan den dödes anhöriga och därefter de övriga begravningsgästerna efter rang. Prestaverna voro väl de personer, som buro dessa florbehängda stavar, men på bygden menades med prestaver de florbehängda stavar, och de personer som buro dessa sades prestavera. Det var en stor heder att få detta uppdrag. Att man före kistan haft föregångare utan prestaver, vilka sjungit, eller att man haft lejda kvinnor såsom gråterskor i begravningståget, någon musikkår, soldater såsom förridare, särskilda sörjestenar m.m. kände mina sagesmän inte till. - Ringningen skulle börja, när begravningståget kommit på visst avstånd från kyrkan.. Om det då inte observerats av ringaren, skulle man stanna till dess ringningen började.

I äldre tid brukade prästen och klockaren möta liktåget vid kyrkogårdarna och gå framför detta till graven, varvid klockaren upptog en begravningspsalm. Prästen gick till höger om klockaren. Kistan sattes ner i den uppskottade graven, varefter prästen förrättade ceremonien

enligt handboken och kastade de tre skovlarna mull ner i graven.

Särskild avgift betalades till såväl präst som klockare, - Självspillin-
gar begravdes utanför kyrkogårdsmuren på norra sidan.

"Rika" jordfästes någon dag under veckans lopp vid tid, som överenskom-
mits med prästen. De fattigas jordfästning ägde i regel rum på sönda-
gen före eller efter gudstjänstens . Begravningsföljet bevistade då
gudstjänsten.

Under 1880- och 1890talet började man jordfästa inne i kyrkan. Det
var till en början rika och ståndspersoner, som fingo denna förmån.
Sedermera utsträcktes den till alla avlidna. Vid de rikas jordfästning
höll prästen ett tal och prisades den avlidnas dygder samt sjöng be-
gravningsmässan. Vid de fattigas begravning förekom endast begravnings-
ritualen enligt psalmboken eller handboken. - Min fader påstod, att de
prästerna ofta hade svartkonstbok. Den som innehade sådan, kunde vid
begravningen se, om den avlidna kom till himmelen eller "pinorummet".
I förra fallet svävade en vit duva, i senare fallet en svart korp över
graven.

Någon likpredikan kunde mina sagesmän inte erinra sig. Möjligen har

sådan hållits även under deras tid, fastän under sådana begravningar, där de ej varit närvarande. Enligt bevarade dokument hölls sådan predikan för präster, adelsmän och rika personer. Tryckta sådana predikningar finnas i stort antal bevarade.

(Begravningen tillgår numera på så sätt, att kistan hämtas hos någon begravningsentreprenör. Kistans "dyrhet" beroende på den avlidnes ställning och ekonomi. Kistan föres till ett bisättningsrum och före begravningsakten, som i regel äger rum en vardag, till kyrkan, där den placeras på en särskild pall med den avlidnes huvud mot prästen och altaret.

Kistan prydes med blommor från den avlidnes anhöriga, och anlända blommor placeras dels närmast kistan - anhörigas och förnämligare korporationers - dels på kyrkans mittelgång. Vid förnämligare begravningar finnas i kyrkan utlagda tryckta blad, upptagande de psalmer, som skolasjungas och den musik eller de sånger som därutöver skolasjungas. Begravningsgästerna äro, åtminstone på landet, iklädda högtidsdräkt: frack, svart väst, vit halsduk och hög hatt. Prestaverna sitta i koret på särskilda stolar med hatten på. Hatten avtages endast när de tre skovlarnas mull av prästen kastas på kistan. De närmast sörjande ha sina platser

längst fram. I samband med begravningsakten håller prästen ett tal, närmast riktat till den avlidne. en kortare predikan med utgång från något lämpligt bibelställe, eller inget tal alls, beroende på den avlidnes önskan. Begravningsmässan sjunges. Kistan utbäres. antingen av därtill utsedda personer eller av personer, som medfölja begravningsentreprenören, sedan tal hållits vid kistan., såvida den avlidne inte undanbett sig sådana tal. Kistan placeras i den granrisklädda graven med ansiktet vänt mot öster. Prestaverna taga plats vid graven. Någon av de närmast sörjande håller ett tal och tackar de närvarande för visat deltagande. Prästen läser en bön eller en psalmvers. De närvarande tåga till graven i tur och ordning, två och två, blotta sina huvuden och eventuellt kasta ner blommor. Prestaverna träda sist fram och säga sitt farväl till den avlidne med blottade huvuden och överlämna sina stavar till kyrkovaktmästaren. Begravningsgästerna trycka de anhörigas händer. Därefter åtskiljs man eller deltagar på de anhörigas inbjudan på en middag i sorgehuset. Vid enklare begravningar bjudes på kaffe i något i närheten av kyrkan beläget kaffé. - I Stoby har Ored Ohlsson låtit uppföra ett kapell på skogskyrkogården. När det gäller mera för-

nämliga avlidna, äger själva ceremonien rum i kyrkan, varefter processionen avgår till skogskyrkogården, såvida gravplats inte finnes på gamla kyrkogården. - För vanliga dödliga äger akten rum i gravkapellet där även jordfästningsrum finnes i källarvåningen. - Kremering äger alltmera rum - särskilt i städerna, där flere personer äro medlemmar i likbegängelseföreningar. Begravningsentreprenören ombesörjer akten enligt den avlidnes önskan, och begravningen äger ofta rum i stillhet, endast i närvaro av de närmast anhöriga.)

Sedan dödsfallet anmälts, vilket borde ske omedelbart, skedde själaringning utförd av kyrkovaktmästaren. För barn ringdes först med den lilla klockan, för fullvuxna först med den stora klockan. För rika och ståndspersoner ringdes längre än för vanliga dödliga. - Bruket att klämta med klockorna när dödsfallet kungjordes i sammanhang med följande gudstjänst hör en senare tid till. Ringning förekom före och efter begravningsceremonien.. Förr erlades särskild avgift för ringningen. Nu endast till kantorn , ifall någon extra sång eller särskilt musiknummer förekommer. - Sedan flaggor mera allmänt kom i bruk, hissades flaggan på halv stång dels när dödsfallet bekantgjorts. dels under begravningsdagen. Flaggan

hissades upp på "hel stång" när ringningen kungjorde att ceremonien var avslutad. . Ifall bisättningsrum ej förekom - vilket var fallet under äldre tid - fördes liket till kyrkan när begravningen skulle äga rum. Färden till kyrkan skulle ske långsamt. Återfärden i rask takt.

Begravningskalas i äldre tid kallades stundom gravöl. Särskild värd förekom, kallad traktör. Om begravningen ägde rum på en söndag och prästen inte var upptagen av först- eller sist mässa, var han själv skriven gäst vid de större gårdarna. Ägde begravningen rum en vardag, var prästen självskiven gäst både före och efter ceremonien vid större gårdar. Inbjudna voro i första hand släktingar, därefter gårdens anställda och grannarna. Vid fattigbegravning skulle den som ägde roten bekosta kalaset - d.v.s. om den avlignen inhysts på "fattighuset" - där i så fall kalaset ägde rum.- Vid större begravningar bjöds på kaffe före avfärden till kyrkan. Efter hemkomsten bjöds på middag, bestående av smörgåsbord med brännvin, därefter soppa med klimp, stek och efterrätt, bestående antingen av vit och röd gröt eller spettekaka, mandelspan och sylt. Spettekakan är inte särskilt alderdomlig, utan tillkom i sammanhang med potatisodlingen och tillverkningen av potatismjöl vid

10.

gårdarna. I äldre tid hade gästerna förning med sig: risgrynsgröt i kopparform, mandelskån, garnerad med svart socker osv. Sedermera spettkaka. Även den svartgarnerad, för att ange sorgen. Bruket med förning upphörde så småningom. Längst höll det sig kvar i avlägsna skogstrakter. Efter middagen bjöds på särskilda konfekt, inlindade i svart papper med bilder av kors, änglar o.d. Dessa konfekt medfördes till barnen och förvarades under längre tid. Bruket upphörde så småningom. Till middagen bjöds körsbärsvin, som tillhandahölls hos traktens handlare. Under husbehovsbränningens tid och åtskilliga år därefter föredrogo männen brännvin. Om prästen var närvarande., läste han bordsbönen. Eljest tillkom det den s.k. "vekastaprästen" (stundom kallad makullaprästen) eller traktören. Begravningskalasen äro numera ganska sällsynta och ha upphört så småningom. Efter begravningsakten bjudes på kaffe på något kafe eller konditori, om sådant finns i närheten av kyrkan. Middagen är i regel för de närmast anhöriga, Endast i sällsynta fall förekomma större begravningsmiddagar. Allt mera vanligt är att jordfästningen sker i stillhet, endast med de närmast anhöriga närvarande. I äldre tid förekommo s.k. eftergillen för sådana personer som inte inviterats eller inte fått rum

vid det ordinarie kalaset", fattigare grannar, torpare o.d. - Testamenten förekommo inte ofta på bygden. Däremot voro de fullvuxna och ålderstigna mycket måna om att få en "hederlig och kristelig" begravning och lämnade föreskrifter därom till sina närmaste. Det ligger även för Nordskånes skogstrakter sanning i Strixhistorien: "Tan å kagorna. Liket har själv bakt dem!"

Ofta taxerades begravningsskatten efter suparnas antal. Det berättas att suparen och hedningen "Rättla Tratt" från undantagshuset i Rättelöv flyttade till en snickare i Hässleholm. När den senares broder dog, hade snickaren tagit hem åtskilliga "liter" till begravningsskatten. När den första satsen var urdrucken, frågade snickaren: "Ä där nån som vell garantera, att min broer inte har kommit till pinorummet, så bjuder ja ojn liter te?. Ännu voro de närvarande inte tillräckligt fulla, och ingen ville lämna den önskade garantien. Men snickaren var en god man och langadé fran en ny liter. . När denna var urdrucken, yttrade "Tratten" "Nu känne ja på me. öd din broer inte har kommed te pinorummed. Nu kan du gött bjuda på ojn liter te!" .....

Kyrkogårdarna i Stoby voro ingågnade med stenvägar. Närmast kyrkan och öst

öster, väster och söder om denna låg den gamla kyrkogården. Vägen till hässleholm utgjorde gränsen mellan gamla och nya kyrkogården. Söder om vägen låg Nya Kyrkogården. oaktat gjord dränering ganska sank. På en höjd längre bort låg Skogskyrkogården, sedermera försedd med ett av S. Ored Ohlsson bekostat gravkapell. Ohlssons grav och gravvård låg vid ingången till detta kapell.

På den ^{nu} gamla kyrkogården hade de gamla gårdarna sina gravplatser. Tjänstefolk, backstugusittare, ~~och~~ torpare och fattighjon blevo begravda på särskild plats. Platsen närmast kyrkan ansågs vara den förnämsta. I äldre tid blevo prästerna och deras hustrur begravda inne i kyrkan. När gravplatserna inte underhöllos utan fingo växa igen, togos de åter i bruk. Ben, som därvid tillvaratagits, förvarades i en likbod, tills de grävdes ner i något hörn av kyrkogården på samma plats som dödfödda barn.

I slutet av förra århundradet började man köpa mark på kyrkogården för begravningsplatser. Därvid användes inte upptagna platser på gamla kyrkogården, eller platser utmed murarna på nya kyrkogården. Platserna för dessa gravar togos aldrig på de kvarter där innanför, som voro allmän begravningsplats. Enligt nyare bestämmelser fick sådan gravplats

13.

inte köpas för längre tid än 50 år. - en bestämmelse mot vilken åtskil-
lig opposition väcktes.

Gravarna grävdes i allmänhet 6 fot djupa. Kyrkoväktare (dödgravare) v-
verkställde arbetet. Mot särskild betalning kläddes gravens väggar med
granris.. Förr skottade begravningsgästerna igen graven med för ända-
målet tillhandahållna skyfflar. Numera verkställes detta arbete av
kyrkväktaren. - Den som inte fyllt 40 år var ej fri från lyte, som
han adragit sig i moderlivet. Detta bröt ut, om han (eller hon) såg ner
i graven, när modern avlidit och begravdes.

På en del kyrkogårdar funnos gravstenar från medeltiden med två halv-
cirkelformiga gavelstenar och en avlång kullrig sten dem emellan. Se-
nare förekommo kalkstensplattor med emblem och inskriptioner på kyrkans
golv - vid sextida restaureringar flyttade till kyrkans yttermur. Den
äldsta gravstenen på Önnestads kyrkogård ser ut på sätt som bifogade
teckning utvisar. Efter kalkstensplattorna följde vårdar av opolerad
granit med den jordades namn, titel etc. Därefter följde gravvårdar av
marmor, ^{uppsatta} ~~uppsatta~~ med ett kors. Gravstenar av gjutjärn förekommo sällan
eller aldrig i denna trakt - men väl uppåt landet. Gravvårdar av

huggen och slipad granit började användas under 1870:talet och blevo så småningom allmänna. De tillverkades av särskilda yrkesmän - stenslipare. Numera förekommer på de flesta ställen föreskriften, att gravvårdarna inte får överstiga en viss höjd. Innan dess fick man ha hurdana gravvårdar som helst, Höjd, form och gravplatsens utsmyckning beroende på den avlidnes stånd och förmögenhetsvillkor. Gravvårdar med den dödes fotografi i emalj eller bakom glas kan hava förekommit, men kan jag eller mina sagesmän inte påminnas om detta - men väl den avlidnes bild i infälld relief på den slipade granitytan. Yrke, namn, hemvist, födelse- och dödsdatum äro allmänt förekommande. Psalmverser ha allt mer kommit ur bruk. (I Önnestad användas gravvårdarna på sådana platser. som inte längre vårdas, på olika sätt. Kyrkovårdar med rymligt samvete använde gravstenarna till trappstenar o.d. Numera tillverkas de och placeras utmed kyrkogårdsmuren).

Gravkullarna prydas numera alltid med de kransar och blombuketter som sänts till begravningen. När begravningen sker å särskild för familjen uttagen inhägnad gravplats, jämnas gravkullen numera ut sedan

sedan blommorna vissnat och tagits bort. Banden med namn och inskriptioner tillvaratagas stundom av de anhäriga. På äldre gravplatser, som inhägnats och numera inte användas, finnas gravkullarna kvar, planterade med ~~kurkoxerix~~ murgröna el.d. Inköpta gravplatser inhägnas numera antingen med huggna stenar eller med järnstaket, häckar av boxbum, liguster, hagtorn el.d. Rosor voro de vanligaste blommorna på gravplatserna. Blommor i kruka placeras framför gravvårdarna, Även lösa blommor, satta i glas eller keramikpytsar. Särskild omsorg ägnas gravarna vid större högtider t.ex. påsk, pingst eller midsommar. Den stora gravsmyckningsdagen är numera allhelgonadagen. De vanligaste blommorna på hösten krysantemum. Köpta gravplatser beläggas alltmera med singel eller Ölandssten. Krattning av sådana gravplatser utan beläggning äger rum antingen av de anhöriga eller av kyrkorådet. om särskilt belopp avsatts för ändamålet. I senare fallet anges genom ett särskilt anslag, att gravplatsen vårdas av kyrkorådet. Under 1880:talet blev det vanligt, att man började överläta värden av gravarna åt kyrkorådet mot särskild ersättning, vilken de senaste åren höjdes med hänsyn till penningevärdets fall.

I äldre tid prydde man gravarna med s.k. pärlkransar, som kunde köpas i speceributikerna och ofta togos hem över vintern. Sådana kransar ha i stort sett kommit ur bruk, men förekommer någon gång när det gäller mindre bemedlade.

Eldbegängelse kommer alltmera i bruk, sedan man ej längre tror på kroppens uppståndelse, Krematorier uppföras i den ena staden efter den andra. Särskilda begravningsentreprenörer ombesörja begravningen. Askurnan, försedd med den dödes namn. förvaras i krematoriets källare under två års tid, I närheten av Krematoriet i Kristianstad finnes en urnlund, där urnorna nedsättas. (Jag och min hustru äro medlemmar i eldbegängelseföreningen, och komma våra urnor med askan att nedsättas på mina föräldrars gravplats i Stoby Skogskyrkogård.) Inom landsbygden har eldbegängelsen inte slagit igenom i den mån som önskligt vore. Religiösa motiv ha väl därvid spelat huvudrollen. Till förmån för denna begravningsform tala omtanken om de anhöriga samt även ekonomiska motiv. (På Önnestads kyrkogård förekommer ingen urnlund, och någon nedsättning av askurna har inte heller förekommit.)

Åfskillig folktro är förenad med kyrkogårdarna. De äldre gingo inte gär-

17.

na över kyrkogården efter mörkrets inbrott. Allmän var föreställningen att man lånade jord på någon anhörigs grav och lade denna i vatten. När en sjuk tvättades med detta vatten, hade det helande verkan. Jorden var endast ett lån och skulle bäras tillbaka på motsvarande veckodag vid det klockslag som den tagits. Ett lakan, utbrett på kyrkogården under midsommarsnatten, blev fuktigt av dagg och helade för sjukdom. Den som gick årsgång, skulle i Göingebygden vandra runt tre kyrkor och tre gånger blåsa genom nyckelhålet vid huvudingången till hemsocknens kyrka. (Säkerligen ett minne från häxeriets dagar. då det hette: "Jag blåser ut Den Helige Ande!") Ett spöke, bundet till kyrkans mur, var Kyrkogrimmen, som man inte gärna ville råka ut för. Allmän var i äldre tid föreställningen att de döda gingo igen, och att de samlades i kyrkan på julnatten för att fira julotta. Varsel beträffande dödsfall var en vanlig tro på bygden i äldre tider. Om en person vistades på annan ort - t. ex. en sjöman eller en avkomling i Amerika eller annan utrikes ort - och man inte hört något ifrån personen ifråga på längre tid, varslade fotografiet om dödsfall ifall detta var urblekt. Om man mötte en bekant person och inte kände igen den

ne, kunde man vara säker på att personen ifråga inom kort skulle dö.
- Min moder hade två säkra tecken på någon anhörigs död: Drömde hon att hon fick en tand utdragen och att det inte blödde, betydde det ingenting. Åtföljdes utdragningen med stark blödning, betydde det, att någon anhörig under den närmaste tiden skulle dö. Ymningt näsblod betydde ingenting. Men om endast några droppar blod kom, betydde det att en anhörig under den närmaste tiden skulle dö. Min moders syster, bosatt på ett torp i närheten, var mycket sjuk. En natt såg min moder "syster Kersti" stå utanför fönstret och kalla på henne. Hon visste då, att systemen var döda, och fick någon timme därefter bekräftelse därpå, genom ett bud. På den plats, där hon trodde sig ha sett systemen, växte sedan en vit Digitalis upp. Någon sådan blomma hade inte förut setts i min mors "urtakava". Hon ansåg den vara en hälsning från den döda systemen. - En hård knackning på fönstret eller ytterdörren med tre slag utan att någon var närvarande, betydde dödsfall i släkten. - Den som gick årgång och under färden sett ett begravningsståg gå från någon gård, kunde vara säker att någon på den gården skulle dö under det kommande året.

I stoby socken fanns en kolerakyrkogård, belägen vid sidan av den nuvarande Skogskyrkogården. På denna fanns en samling bautastenar, utvisande att platsen under forntiden varit begravningsplats - Prosten Petter Jönsson, som inte hade sinne för något "gammalt och fornt", använde större delen av dessa bautastenar såsom murar i ett brygghus, som han lät uppföra vid sidan av prästgården, intill vägen till Hässleholm. - Vid sidan om allmänna vägen fanns högar, där någon omkommit genom bråddöd. Det berättades att gårdfarihandlare, "väskötta" eller "dalmasa", där blivit ihjälslagna och deras pengar tagna. Den vägfarande skulle på varje sådan hög kasta en mindre sten eller en vedpinne. På gamla kyrkogårdar fanns ett bårhus, där människoben, funna där gamla platser på kyrkogården omgrävdes, förvarades intill dess de nedgrävdes, en särskilt för ändamålet avsedd grav, Stundom var bårhuset försedd med ett särskilt rum. där likvagnen förvarades, - När gravkapell uppfördes på sådana kyrkogårdar, som inte voro belägna i kyrkans närhet, fanns däri ett särskilt bisättningsrum. Vid restaurering av äldre kyrkor, inreddes där ett särskilt bisättningsrum, dit de avlidna fördes i avvaktan på själva jordfästningen, som ägde rum i kyrkan. De

20

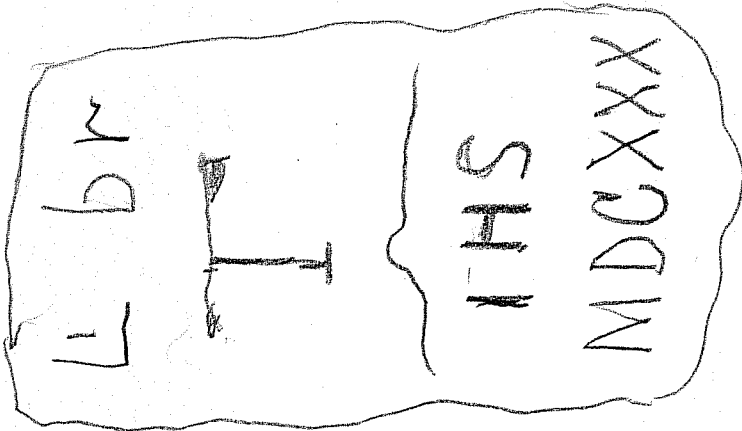
anhöriga brukade följa den avlidne till kapellet eller bisättningsrummet, där en särskild sorgeakt ofta förekom i prästens närvaro. Det var, och är ännu på flere håll vanligt, att vägen till kyrkan "risas". Under såväl sommar som vinter användes gran- eller enris, och avsikten var att hedra den döde. Vid hemmet och vid varje utmed vägen till kyrkan belägen gård eller stuga risades. Det hackade gran- eller enriset utströddes antingen jämt i en viss längd, eller, om man särskilt ville hedra den döde, i form av kors eller dylikt. Sorgdräkten var i bygden alltid svart. Kvinnorna hade på huvudet svart "selkedug", och sedah hatt i början av det nya seklet blivit allmän, svart sådan försedd med flor, längden beroende på den större eller mindre släktskapen. Vitt förkläde hörde de högre stånden till. Männens sorgdräkt var svart. Dock inte nödvändigt att överrocken skulle vara svart. Tiden när sorgband började användas på de höga hattarna. kan jag ej angiva., Sorgbandet runt vänstra armen har numera i allmänhet utbytts mot ett smalt svart band, fastsytt på rockuppslaget. Tiden mycket varierande.

(I Önnestads socken finnes s.k. begravningskassa, som erhåll nya stadgar den 31 januari 1912. Avgiften för äldre medlemmar, som överskridit 40 års ålder, är 80 öre i kvartalet, och begravningshjälpen utgår med 100 kr.

Begravningsentreprenörer finnas ej i de vanliga landsortskommunerna, endast i städer och större orter. Entreprenörerna anlitas även i de närliggande orterna, och alltid vid inköp av kista. Entreprenörerna ombesörja allt i sammanhang med eldbegängelsen för de till föreningen anslutna medlemmarna, ävensom på anmädan all~~a~~ i sammanhang med övrig begraving erforderliga kostnader).

22.

*Samuel Gårdstedt
a Omneskilds kyrkygård*

ACC. N:R M. 14562: 23.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

23.